

A HAZAFISÁG ÉRZELMÉNEK ÁPOLÁSA A NÉPISKOLÁBAN.

JUTALMAZOTT PÁLYAMŰ

ÍRTA:

V A G Á N Y I K Á L M Á N

KATH. NÉPTANÍTÓ.

ÁRA 25 KR.

KAPHATÓ A SZERZŐNÉL FELSŐBÁNYÁN.

A tiszta jövedelem 10 százaléka a magyarországi kath. tanítók árvaháza
javára fordítatik.

NAGYBÁNYÁN,
NYOMTATOTT MOLHÁR MIHÁLY KÖNYVNYOMDÁJÁBAN,
1890.

Nagyságos és Főtisztelendő

Novák Antal Úrnak

nagyprépostnak, székesegyházi kanonoknak, püspöki helynöknek, sz. Györgyről nevezett csanádi apátnak, egyházmegyei tanfelügyelőnek, a szatmári kir. kath. főgymnasiumnál püspöki biztosnak, a földtani társulat levelező tagjának, a zsinati vizsgálatok elnökének, szentszéki ülnöknek, a nevelés- és tanításügy érdemes bajnokának.

hálás tisztelete jeléül

ajánlja

A SZERZŐ.

A hazafiság érzelmének ápolása a népiskolában.

«Úgy, szép a hit s honszerelem
Egymás keblére hajolva.»

Mindszenty G.

Midőn Isten látá vétkezni az első embert, látta annak gyarlóságát, látta az emberre ezért jövő fájdalmakat és szenvedéseket, irgalma megszánta az embert, kegyelme a Megváltó megígéréssel reményt nyújtott a küzködőnek; a paradicsom ajtajánál a munkát rendelé az ember egyik legnemesebb feladatául: egyszersmind sötét éjszakájába felgyújtá a hit fényes csillagát, mely örök hazája felé vezesse; az ember életének borús egére pedig oda helyezé a szeretet napját, mely áldó sugaraival felmelegítse csüggedő szívét. És Jézus eljövén, a remény teljesedésbe ment, mert Jézus az első tanító, megtanítá a népeket a legnagyobb bölcseségre: Istent lélekben és igazságban imádni, felebarátainkat – mint önmagunkat – szeretni és érettök munkálkodni, hisz' Ő is egész életében és halálában az emberekért munkálkodott, halálával fejezván be a megváltás munkáját.

– Jézus, midőn általános szeretetre tanított, példájával megoktatott, hogy van még egy szorosabb

ölelés is, melylyel a szülőt, barátot, illetőleg a szívünkhöz közelebb forrtakat átkarolnunk kell; Jeruzsálem felett kiomló könyeiben pedig megmutatta) hogy a szív tiszteletre méltó érzelmei között ott van és ott kell lennie a hazaszeretet szent érzelmének is.

A szeretet tehát Istentől ered, hisz' ő maga is a legtisztább szeretet, ki szeretetből alkotá a világot és az embert; sőt többet tett – szerelmének szent tüzeből egy szikrát keblünkbe helyezett, hogy képmásai, vagyis Hozzá hasonlók lehessünk; hogy a célt, mely Felé és Hozzá vezet, elérhessük. Ő oltá szívünkbe a szent érzelmet – szeretni mindhárom édes anyánkat: a szülő anyát, ki szíve alatt és karjain hordozott; a fenntartó anyát, a földi hazát, mely ápol s egykor eltakar; és a lelki anyát, az egyházat, mely Istennel, a világgal és magunkkai kibékít s így örökös hazánkba – Isten ölére vezet. És valóban – e hármasszeretet és a három anya iránti kötelesség teljesítése nélkül nincs összhang, nem lehet eredmény – valódi boldogság, hisz az ifjú, ki szülő anyját, vagy a férfiú, ki családját nem tudja szeretni, nem lehet jó hazafi, épen úgy, mint az a sivárlelkű, kinek szívében letört, elhervadt a hit virága.

Mielőtt ez értekezés valódi céljára: a hazafiság érzelmének a népiskolában való ápolási módjára rátérnénk, lássuk, hogy mi a hazza, hazafiság és hazaszeretet?

A hazza azon ország, tartomány melyben születünk, melynek honpolgári jogaival élő fiai vagyunk.

A haza atyáink által Istennek épített oltár, melyen a honszeretet folytonos tüze ég; ház, hol édes anyánk ölen először tanultuk gyagyogó ajkunkon kiejteni Isten szent nevét; föld, mely táplál, melyen bölcsőnk ringott, s melyen apáink sírhalma domborult A haza apáink vérével áztatott mező, melynek kalászhalmok, melynek virágai az ősök poraiból fejlettek. A haza egy könyv, melybe annyi honfi dicsőség, annyi honfiúi fájdalom van beírva. A haza egy összmennyiség, mely a szülők, gyermekek és rokonok szeretetét egymaga képviseli. A haza földi menyország. A haza egy édes anya, ki szívszerelmének annyi kincsét halmozza reánk; ki gyermekeit oly sok jóban részesíti, míg tőlük csak egyet vár: kötelmeik hű és pontos teljesítését, mely már azért is könnyű, mert arra az Istentől belénk öntött szeretet szelid törvénye készlet.

Hogy mi a haza, kérdezték csak meg a hontalant – fájó szíve, omló könyve majd felelni fog.

A honfinak hazájában rózsásabb a hajnal, kékebb az ég, zöldebb a lomb, édesebb a madárdal. Idegen földön minden idegen.

Hazafi az, ki a honnak, melyben született, jogait élvezzi, és a haza iránti kötelemeket szeretettől indítatva híven teljesíti; ki magán érdekeit a közérdeknek készségesen alárendeli s feláldozza.

»Az az igaz hazafi – mondja Aszalay – ki nem gondolván nemzete bal ítéletével, hálátlanságával, javáért, dicsőségeért életét, életének minden részét, fáradozásait feláldozza; ki csak azért él ma-

gának, hogy a hazának éljen; ki csak nemzete boldogságában érzi magát boldognak.«

Nemcsak az a jó hazafi, ki a nyilvános küzd-
terre lép, vagy a harczok közepette életét áldozza,
de az is, ki a szűkebb haza – a család által reá
rőtt kötelmeket híven teljesíti, hisz' a haza sem
egyéb, mint legelőször egy több nyelvben, de min-
denkor egy honszeretben egyesülő' számtalan család-
dok összege.

A hazaszeretet természeti vonzalom, melynél
fogva hazánkat kedveljük, s annak java s boldogsá-
ga iránt minden idegen földé felett érdeklődünk.

A szülőföldről való ragaszkodás sem egyéb,
mint kicsinyben honszeretet. Honszeretet köti hó-
mezőihez a lappot, forró homoksivatagjához a sze-
recsent; csakhogy az ő honszeretők mintegy ösz-
töni, míg a művelt ember honszerelme az érző sziv
melegétől áthatott eszményi fény.

A honszerelem egy varázshatalom, mely lelke-
sedésével csodákat művel. De a honszeretet egy-
szersmind oly virág, mely valódilag csak a hit föld-
jében tenyész és csak a vallás igaz fényében virit;
mert, mint XIII. Leo szentséges atyánk jelen évi
encziklikájában mondja: »csak a jó keresztény lehet
egyszersmind jó polgár« – és így jó hazafi. Tovább
mondja a »lumen de coelo« pápa: »erősek csak
azon nemzetek lehetnek, melyek keresztény erényeket
gyakorolnak.« Szépen mondja a költő is: »Úgy szép a
hit s honszerelem egymás keblére hajolva.«

A kereszténységnek – monda Kölcsey – kezdet

óta elvei közé tartozott, azon országnak, hol valaki lakik, törvényeit tisztelni, minden polgári kötelességet híven betölteni» »Legbiztosabb jele az állam romlásának a hit megvetése« – írja Machiavelli.

Kardhódította magyar hazánkat is átváltoztatni csak a kereszt tudta és csak a kereszt fogja megtartani, mert a kereszt az isteni szeretet symboluma és e szeretet örök. »Egész civilizációnk alapja is keresztény, és ha áll másrészt az is, hogy minden állam csak azon az alapon fejlődhetik tovább, melyen keletkezett, nemzetünknek is kereszténynek kell maradnia« – mondja Eötvös.

Ifjak és öregek! jertek velem a honfi ihlettség szent órájában, boruljunk le a hősöknek, a mi őseinknek sírhalmára és kérdezzük meg a rég pihenőket: mi tette őket oly erősekké a vészben, bátrakká a veszélyben? A szellem-szárnyak megsuhannak és hallani fogjuk: erősek voltunk mi e drága hazában, mert hittünk Istenben, bízunk Máriában. És valóban – őseink vallásossága példaszzerű volt; a templomok tornyán, a polgárok házán, a királyok palotáinak s a szegények kunyhóinak falán ott díszlett a kereszt, váltságunk szent jele. A harci zászló mellett ott volt a kereszt; és a honszeretet s a hit jelképei alatt rohantak a hadi »fél-istenek« győzelemről győzelemre. És midőn elmúlt a harcz, leoldták kardjaikat, reá térdeltek és ajkaik hálaimát rebegtek a hadak Istenéhez, ki fegyvereiket győzelemre vezette... Mária képét zászlaikon hordták, pénzeikre és szíveikbe vésték. A Mária-

kultuszra már az első apostoli király tanította őket, ki hazáját, nemzetét Mária pártfogásába ajánlotta.

És hol vagyunk mi most?... Vajjon nem vádolják-e magukat az ősök, hogy oly fiaikat nemzetek, minők mi vagyunk?

A bölcsőjében izgó-mozgó apró gyermek sokszor összeszi kicsiny kezeit, mintha imádkozni akarna; sokszor meg kiterjeszti azokat, mintha ölelni, szeretni akarna. A munkától és gondoktól meggörnyedő szülő reá tekint a bölcsőre, lelkét áthatja a szülői szeretet édes melege; majd reménnyel tekint fel az égre, honnan áldást kér munkájára, áldást kér szeretteire. A remény és bizalom erőt önt a karba és szívbé és a szülő Istenbe bízva tovább munkálkodik.

Munkájában földi célját találni, szerelmével a föld körül, hitével pedig az Ég felé, mint végezel felé haladni: célja, rendeltetése az embernek.

Az ember ezen célját egyedül teljesen el nem érheti. A gyöngének szüksége van egy testileg erős és szellemileg is kifejlett öntudatos nagykorúra, ki amannak szunnyadó erőit, tehetségeit felköltse, fejleszse és vezesse, vágyait, érzelmeit nemesítse és így célrajutásában segítse. Ösztönszerűleg és e szükségletekből kifolyólag jött létre a társulás, alakultak az államok.

A leírt célok felé való törekvésben, az egymásra való üdvös hatásban kell, hogy egyesüljenek a család, község és haza tagjai; nem mondom, hogy az összes nemzetek tagjai, mert az egyes nemzetek törekvései és céljai a vérmérsék, éghajlat, nyelv,

nemzetiség, földrajzi fekvés, történelmi múlt és más körülményeknél fogva változást, módosulást szenvednek.

A mi az egyesnek, az a hazának is célja. Hazánknak, nemzetünknek azonkívül meg van még azon általános célja is, hogy erőssé és hatalmassá legyen, hogy a népek árjában fennállhasson, mint a keresztény művelődésnek keleten védbástyája. Erőssé és hatalmassá pedig csak úgy lehet a haza, ha fiai testileg egészségesek, munkások, takarékosak és így vagyonosak; ha polgárai kiterjedt szellemi látkörrel, helyes, tisztult eszmékkel, nemes érzelmekkel, tiszta erkölcsrel, mindenek felett erős hittel, igaz, benső vallásossággal bírnak és ezek következtében egymást vallási és nemzeti különbségek nélkül szeretik, egymással békeségben élnek.

Hogy az ember az említett tulajdonságokat megszeresse, egyháznak és államnak érdekében áll; és mindkettőnek kötelessége egymást a közjó elérésében segíteni.

Egyház és állam – e két tényező a család és iskola által hajtja végre a nagy feladatot: az említett tulajdonságok megszerzését, melyek által keresztény katolikusok és magyarok leszünk. Erre mondotta Nagyvárad nagynevű püspöke: »Katholikusnak lenni és magát magyarnak érezni: nálunk egymást kiegészítő fogalmak.«

Midőn az iskola az embert helyesen neveli és tanítja, hazafiúi kötelmeket teljesít. Az iskola tanít meg édes hazánkat ismerni és szeretni; megismer-

tetvén polgári és honfiúi kötelmeinkkel, ápolja bennünk a hazafiság érzelmét; ő fejleszti bennünk a hazafiságra befolyó ösztönöket, érzelmeket és eszméket.

Térjünk most már kitűzött tárgyunkra és lássuk: mi által és mi módon eszközli a népiskola ezen feladatot? Eszközli nevelés és tanítás által, eszközli pedig az »iskola lelke«, a tanító, mert tulajdonképpen ő az említett szellemileg kifejlett, öntudatos nagykorú, ki általános emberi célok mellett nemzeti célokért küzd; kit a »nemzet napszámosának« neveznek, mely nevezetre büszke és e névben dicsőségét találja, mert kezébe van letéve a haza jövője az ifjú nemzedék képezése által.

A) Miként hat, illetőleg hason a tanító, mint nevelő, a hazaszeretet érzelmének ápolására?

1. Mindenek előtt nevelje a tanító növendékét igaz hazafiságra saját példája által, hisz' a példa a legnagyobb nevelő eszköz. Legyen a tanító áthatva a honszeretet melegétől; tisztelje a királyt; teljesítse készséggel és híven honfiúi kötelmeit. A nevelő szavaiból, mint szép zenéből hallja ki, tetteiből, mint nyitott könyvből olvassa ki a gyermek a haza iránti meleg ragaszkodást.

2. Ápolja a gyermekben azon erőket és tulajdonságokat, melyek a nemzet erősödését célozzák és a nemzetnek mindenkor dicsőre válnak.

a) Öröködjék a nevelő a gyermekek egészséges fejlődése felett, óvja őket – tőle kitelhetőleg – a

betegségekől. Figyelmeztesse a tornatanításnál és bármely alkalmaknál a merész ugrásokra és erők túlfeszítésére, melyek könnyen megronthatják a gyermek egészségét és épségét; hisz a hazának szüksége van ép, munkabíró emberekre, esetleg harczképes honfiakra, és mint a közmondás tartja: »Csak ép testben lakik ép lélek.«

b) Szoktassa növendékeit munkásságra és takarékoszágra, mert ezeket megszokván, lesznek belőlük munkásságuk és takarékoságuk által vagyonos emberek. Az egyesek vagyonossága – a nemzet gyarapodása. Pénz és vagyon megkönnyítik a szellemi célok elérését és külső tekintélyt is szereznek, de meg a vagyonos ember készséggel és nagyobb mérvben hozhatja áldozati filléreit a haza oltárára.

c) Bátorság a magyarnak nemzeti jellege. Ápolja hát a nevelő a gyermekben a bátorság ösztönét, de nem azon bátorságát, mely rombolásra vezet, de a mely állhatatossá és kitűróvé tesz.

d) Fejleszse a nevelő növendékében a társulati ösztönt, hogy majd, ha az ifjú férfiúvá lesz, készséggel sorakozzék azon társulatokba és egyesületekbe, melyek a haza javának előmozdítására alakulnak.

e) Használja fel a nevelő befolyását az iskolai, illetve ifjúsági könyvtáraknál arra, hogy a vallás-erkölcsös könyvek mellett hazafias könyvek is szereztessenek be és olvastassanak.

f) Szoktassa a nevelő növendékeit, hogy az Ősök képeit, szobrait, a nemzeti ünnepeket és szokásokat tiszteletben tartsák. Diszítve legyen az is-

kola fala uralkodónk és más jeleseink arczképével is.

3. Szoktassa le a nevelő növendékeit azon hibákról, melyek, ha tova fejlődnek, káros hatással lehetnek a leendő polgár hazafiságára s magára az édes hazára is.

a) Van a magyarnak egy rút szokása, mely inkább hetykeségből ered: a káromkodás; szoktassa le erről növendékeit, már t. i. a melyiknél észreveszi, mert ez, hogy egyebeket ne említsek, idegenek előtt rontja a nemzeti nimbust.

b) Üdvözítőnk mondotta: «Legyetek okosak, mint a kígyók és szelídek, mint a galambok.» A magyar természeténél fogva őszinte, mondhatni – tulószinte, mely tulajdonságait ellenei többször felhasználták. Mérsékelje tehát a nevelő a gyermekek túlságos nyíltszívűségét és ápolja némileg a titkolódzási ösztönt, mert erre némelyiknek nagy korában a politika vagy legtöbbször a harctéren szükség lehet.

c) Tiltsa el a nevelő növendékeit a vádaskodástól, mert ha valamelyikben e rút szokás megöregszik, idővel az olyanból könnyen válhatik «spiczli» vagy hazaáruló, ki – Kuthy szerint – «vétkeesebb az anyagyilkosnál, ez magát teszi árvává, az milliók anyjának ássa sírját.»

d) Szintén szoktassa le a nevelő növendékét a pazarlásról, mert ha Jancsi ezt megszokja, Jánosból könnyen lehet «falu rossza», vagy «község terhe», vagy a községi és állami pénzek hűtlen kezelője,

ki ez által ártatlan utódaira szégyent és bajokat hoz, egyeseket megbotránkoztat, az összeségnek pedig károkat okoz.

e) A hol különböző vallású és nemzetiségű gyermekek járnak iskolába, ügyeljen fel a tanító, hogy a tanulók egymást vallásuk, vagy nemzetiségük miatt ne gúnyolják. Ebből a növendékek közt torzsalkodások származnak, melyek a családok körébe is bevitetnek és ott békétlenséget, egyenetlenséget szülnek, s nagyban rontják a tanító és iskola tekintélyét. Figyelmeztesse ilyenkor a tanító növendékeit: hogy mindnyájan Isten képére és hasonlatosságára vagyunk teremtve, egy mennyei Atyának gyermekei és Krisztusban testvérek vagyunk.

f) Különösen óvja a nevelő növendékeit az érzékiségtől, mely esetleg később bűnös érzelgésbe, szemérmertlenségbe megy át, bujaságra, némabűnre vihet, melyek letörlik az arcok ártatlanság lehelte himporát, letépik az ártatlanság virágát és derékon törik a sok nemes gyümölcsöt ígérő életerős fát: elpuhítják és megrontják az ifjút testben és lélekben és így a hazának kimondhatatlan anyagi és szellemi károkat okoznak, – nem lesznek »sasokat nemző sasok.«

B) Miként hathat, illetőleg haddon a tanító tanítás által a hazafiság érzelmének ápolására?

Itt vegyük sorrendbe az egyes tantárgyakat, és tárgyaljuk, hogy mely tantárgynál miként hathatunk azon érzelem ápolására.

1. *Hit- és erkölcsstan.*

A hit – mondják sokan – az érzelem dolga, s így ennek kifejtése csak az érzelem nevelése által érhető el. Ez nem áll. A hit és erkölcs emeléséhez tanítás is szükséges, a mennyiben a hit igazságainak megélhetéséhez, az erkölcsstan szükségességének belátásához tanítás által nyújtott ismeretek is kívánatnak. Bizonyítja azon körülmény is, hogy a valódi, helyes ismeretekkel bíró, művelt egyének és nemzetek, családok és országok a legvallásosabbak. A helyes ismeretek előmozdítják tehát a műveltséget, szelídítik az erkölcsöket és a hit szükségességének belátásához vezetnek.

A hit, midőn kijelöli az embernek rendeltetését, az erkölcsstannal egyetemben elősegíti őt hazafiúi céljainak elérésében is.

A hittanítás a Gondviselés tana által megoktatja az embere, hogy Isten a Hozzá hűséggel viseltető és Benne bízó népeket soha sem hagyta el. Ábrahám is az egy igaz Istenben való hitéért nyerte azon ígéretet, hogy egy erős, nagy nemzetiség törzs atyjává lészen. Ebből – Ábrahám történetéből – kifolyólag megértetendő a tanítványokkal, hogy azon nemzetek lehetnek és lesznek erősekké, kik az isteni hitben és bizalomban erősek; Sodorna és Gomorha történetéből pedig bebizonyítható, hogy az erkölcsöt vesztett nép megsemmisül. – Hazánknak is talpköve a vallás és az erkölcs tisztasága.

2. Történelem.

A történelem a múltnak megjelenítése, hogy abból a jövőre tanulságot vonhassunk.

A történelem – úgy a bibliai; mint a világtörténelem, de különösen a hazai az, mely a hazafiságot leginkább előmozdítja: a hősök szerelme által honszerelemre gyújt.

Mi vitte rá Jákobot – az elhunyni készülőt – hogy megesketteti fiát, Józsefet, miszerint őt ne Egyiptomban, de ősi hazájában temettesse el? – a szülőföldnek lelkében égő szeretete, mely készíti őt, ha szemét nem hunyhatja le a hazai ég alatt, legalább teste pihenjen az ősök hamvait magában foglaló hazai földben.

Mózes vigaszt visz a leigázott zsidóknak Egyiptomba, s később őket onnan ki is vezeti, mert nem nézheti, hogy hazafiai szomorkodjanak és elnyomva legyenek.

Jákobot Lábántól az atyai házhoz szintén a honvágy viszi.

Ott vannak a Machabeusok, Judith és Eszter történetei, mint az önfeláldozó hazaszeretet gyönyörű példái.

Mutassuk meg a hazája sorsa és annak jövőendő pusztulása felett szomorkodó Jézust, midőn a honfiúi bánat nem tér már szívében s a könyvek patakján utat keres.

Sz. Pál keserűen panaszkodik, hogy honfiai az igaz vallást, mely hazájok létalapját képezné, nem akarják elfogadni, s ő kénytelen idegeneknek hirdetni az üdv igéit.

Hogy ellenségeinken bosszút ne álljunk, megtanít Dávid, majd az irgalmas szamaritánus, majd Jézus, ki érettök imádkozni is tanít.

A bibliai történelemből menjünk a világtörténelemre.

Leonidás és a thermopylaei hősök meghalnak Spártáért, Regulus Rómaért, D'Arc Johanna meghal Franciaországért és hitéért. Lykurgus a haza boldogságáért önként számüzi és tengerbe veti magát. A chártágói nők – hajókötelekre lévén szükség, – hogy a harcz kimenetelét biztosítsák, levágják hajukat; a francia nők, hogy a hazára mért hadisarcz mielőbb egybegyűjtve legyen, eladják ékszereiket, zongoráikat és levágott hajukat. A spártai nő, kinek hét fia volt a harcztéren, midőn a helóta azok elését jelenti, így kiált fel: »Nyomorult rabszolga! nem azt kérdem, élnek-e fiaim, de – győztünk-e?» Ezek és annyian oly dicső példái a honszeretletnek.

De térjünk Magyar hazánk történelmére.

Kemény Simon, Dugonics Tisztus, Szondy György, Széchy Dezső, Zrínyi Miklós, a tizenhárom aradi vértanú és a többi szabadsághősök az önfeláldozó hazaszeretletnek fényes csillagai.

László királyunkat – kit később az egyház szentté avatott – a németek megkínálják a császári koronával; ő azt el nem fogadja, lemond a dicsőségről, mert ő csak hazájának akar élni.

Azt mondja Lubrich «Neveléstudomány» című nagy művében: «élni a hazáért sokszorta nehezebb és nagyobb foka a hazaszeretletnek, mint meghalni;

mert míg a csatatéren csak egyszer hal meg a honfi., addig az, ki hazájának él, naponkint áldozza fel magát érte.» Ily fiai voltak e hazának: sz. István, sz. László, Kálmán, IV. Béla, Mátyás az igazságos, királyaink, Hunyadi János a vallásos hadvezér, Kapisztrán János a hadi lelkész, Jurisich Miklós, Dobó István, majd Széchenyi a legnagyobb magyar, Kossuth a nagy politikus, Deák az alkotmány visszaszerzője, kik karjaik erejét, tudományuk magasságát és szívük mélységét hozták áldozatul a haza oltárára, hogy a nemzet erős és boldog legyen.

Ragyogó betűkkel vannak beírva hazánk történelmének könyvébe azok nevei is, kik orgyilkosaik-, kai, illetve megbántóikkal keresztény nagylelkűség szerint bántak el, ilyenek: sz. István, Habsburgi Rudolf és Szapáry Péter.

A tanító e világtörténelmi alakok, hazafiak és hősök életének elbeszélésével csak úgy lesz képes sikeresen hatni a tanítványokra, ha – a mellett, hogy teljesen érti tárgyát – szavai benső igaz hazaszeretettől lesznek áthatva.

Szükséges még, hogy a tanító történelmi előadásában igazságos legyen, lelkesedve írja le a mul-
tak dicsőségeit, de legyen megfeszített és komoly, ha árnyékot kell rajzolnia.

3. A földrajz.

Ha a történelem a hazának lelke, a földrajz annak teste.

A földrajz azon tudomány, melyben az összes

reál-tudományok egyesülnek; mint Curtmann mondja: «a reáliák közt a földrajz legfontosabb, mert az egész külvilágot foglalja magában.»

A földrajz ismerteti meg a helyekkel, hol az emberiség drámája – a történelem lejátszatója; ez méri ki a határokat, melyek nemzetet nemzettől elválasztanak, bizonyos téren pedig egyesítenek.

Ismertesse meg a tanító tanítványaival a szülőföldet, mely mindannyinkat táplál, hord és egével betakar; ismertesse meg a hazának különböző hitben, de egy honszerelében élő fiait, a nép erkölcsét, jellemét, ipari, gazdasági és több más sajátosságait, tulajdonságait; ismertesse meg az ország állates növényvilágát, a föld talaját, éghajlati és egyéb viszonyait. Ezek ismerete világítja meg a történelem eseményeit. Munkács, Székesfehérvár, Buda, Visegrád, Eger, Zenta, Mohács, Sajó, Világos, a történelem könyvéből egy-egy piros, illetőleg fényes betűvel beírt lap, melyről a jelen és utókor olvas és olvasni fog.

Tanítsa a tanító megismerni a szomszéd és távolabbi országokat is népeivel, természetrajzi, éghajlati stb. viszonyaival együtt és hasonlítsa össze azokat? hazánk ilyen viszonyaival, emelje ki a hazai népnek és földnek előnyeit, mert ez emeli a nemzeti önérzetet. Mutasson reá a tanító az idegen föld esetleges mostoha sajátosságaira, körülményeire is, hogy az idegen földet Eldorádónak ne képzeljék és így oda ne vágyakozzanak; ezzel eleje lesz véve az Amerikába való kivándorlásoknak, melyek honfitársainkra legtöbbször szomorú kiábrándulással végződnek,

4. *Állampolgári jogok és kötelességek.*

A földrajz lerajzolja, leírja a földet alkatrészeivel, a földön levő tárgyakkal és lényekkel, azok fizikai, szellemi és erkölcsi mibenlétével; a történelem megismertet az egyes országoknak történt eseményeivel és az események szereplőivel: az alkotmánytan, vagyis az állampolgári jogok és kötelességek ismerete megtanít, hogy az állam polgárai mily kölcsönös megállapított egyezmények és együttesen hozott törvények, vagyis minő állami szervezet mellett érik el földi céljaikat és azok folytán további rendeltetésöket. Különben e három tantárgy egynek is vehető.

Az állami élet szervezete alkotmánynak mondatik. Az alkotmánytan ismertet meg polgári jogainkkal és kötelességeinkkel.

A polgári jogok és kötelmek mibenlétét röviden és világosan írják le Szauter és Bokor «Hármas Tankönyv»-ükben: «A polgári jogokat és kötelmeket a hazai törvények szabályozzák. A miket e törvények szerint cselekednünk szabad, azok polgári jogainkhoz tartoznak; a miket e törvények szerint cselekednünk kell, azok polgári kötelmeinket képezik.» De nemcsak a polgároknak vannak jogaik és kötelességeik, hanem a királynak is, ki hazánkban az alkotmány öre, az ő joga és kötelessége: atyja és védelmezője lenni a népnek. A király e jogát Isten kegyelméből nyerte, kötelmeinek teljesítésére pedig esküje is kötelezi.

Tanítsa meg a tanító tanítványait, hogy amint a családban, úgy az államban is kell lenni egy főnek, ki a tagok jóléte felett őrködjék; ez nálunk az apostoli király.

Callimachus mondja: «A ki királyát bántja, Istent bántja.» Tanítsa meg hát a tanító tanítványait, hogy a hatalom Istentől adatik; példa erre Dávid királylyá választása, Sámuel elhivatása. Az isteni Üdvözítő is ezt bizonyítja, midőn Pilátusnak felel: «Nem volna semmi hatalmad ellenem, ha te neked onnan felülről nem adatott volna.» Dániel is mondja: «Isten szüntet meg és alkot országokat.»

«Hazáját sohasem szerette,

Királya hűségét aki félre tette.»

mondja id. gr. Teleky József. Tanítsa meg a tanító tanítványait, hogy a királyt, ki az állam szíve, tiszteljék és iránta mindenkor hűséggel viseltessenek. Ott van Dávid magatartása Saullal szemben, más oldalról pedig Absolon példája, ki atyja és királya ellen fellázad és Isten büntető keze utói éri. Hazánk történelme sem nélkülözi a király iránti hűség szép példáit: Napoleon felhívja a magyar nemzetet, hogy Ferencz királytól elszakadjanak és új királyt választanak, de a magyarok a felhívást nem fogadják el. Mária Terézia királynő szorongatott helyzetében a magyarok hűségéhez fordul és azok egy szóval kiáltják: «Életünket és vérünket a mi királyunkért, Mária Teréziáért!»

«Adjátok meg tehát a császárnak, mi a császáré, és Istennek, a mi Istené.» – monda Jézus a fari-

zeusoknak. Tanítsa meg a tanító tanítványait, hogy valamint az Isten és az egyház által adott parancsokat meg kell tartanunk, úgy az állami törvények és polgári kötelességek hűséges teljesítését megkívánja tőlünk a saját és az állam jól felfogott érdeke; egyúttal mutassa meg a tanító, mélyek azon kötelességek és miben állanak azok... József és Mária engedelmességek a törvénynek és elmennek a népösszeírásra Betlehembe; Mária megjelenik a templomban, hogy fiát bemutassa. Őseinknek a közeli és távolabbi múltban a hazáért hozott pénz- és véráldozatai a hazaszeretnek és hazafiúi kötelességeknek kifolyása.

Mutassa meg a tanító, hogy a király és törvények elleni lázadás forradalomra visz, mely feldúlja a békét és lerombolja mindazt, mi szent és isteni; és hogy a visszavonás hányszor ásta sírját legjobbjainknak – ott van a tatárpusztítás, Várna, Mohács stb.

Magyarázza meg a tanító, hogy hazánk alkotmánya hogyan keletkezett és fejlődött. Tanítsa meg alaposan az etelközi szerződést, az 1222-ben II. András alatt hozott «arany bullát», az 1687. és 1723-iki törvénymódosulásokat, melyek elseje kimondja a Habsburg-ház örökösödési jogát, másika pedig azt a nőágra is kiterjeszti, úgyszintén az 1848-iki törvényeket, melyek a jogegyenlőséget kimondják és az 1867-iki kiegyezést.

5. *Az anyanyelvtan.*

«Meleg szeretettel függj a hon nyelvén! mert a haza, nemzet és nyelv, három egymástól elválhatatlan dolog; a ki ez utolsóért nem buzog, a két elsőért áldozatokra kész lenni nehezen fog» – írja Kölcsey «Parainesis»-ében.

A magyar nyelv a magyar nemzeti szellemnek legélénkebb ébresztője, legerősebb fenntartó eszköze; nemzeti központi erő, mely hivatva van Magyarország kultúrai egységét megteremteni. Hogy mily féltett kincse a magyar nyelv a nemzetnek, mutatják a múlt év folyamán ez érdemben kifejtett parlamenti és hírlapi viták is.

«Anyanyelvünk képezze – írja Lubrich – a tananyag részeinek összekötő kapcsát. De nemcsak mint időszerint legelső szellemképző eszköz érdemel figyelmet az anyr nyelv, hanem azért is, mert a nemzetnek csontja, vére, s így minden más nyelv fölött áll.»

Ha a többi tantárgyak által – az előadottak szerint – megtanítottuk tanítványainkat magyarul gondolkozni és érezni, tanítsuk őket a nyelvtanítás által arra, hogy gondolataikat és érzéseiket szóban és írásban magyarosan fejezzék ki; hogy mint a madarat tolláról, őket nyelvökről és irányukról megismerhessék. Ez a magyar nyelv tanításának főcélja, nem pedig az, hogy tanítványainkból nyelvészeket faragjunk, kik értik ugyan a szabályt, de azt gyakorlatilag nem tudják alkalmazni.

Legyen a tanító beszédje «töröl-metszett» magyaros, ment minden idegen sallangtól, helytelen tájshólásoktól, hogy így a gyermek beszédje is olyan legyen. Ezen cél elérésében segítnek még előbb a beszéd- és értelemgyakorlatok, majd később a nyelv-tanítás és fogalmazás.

Legyenek olvasókönyveink is tiszta, hibátlan magyarsággal írva és úgy értelmeztetve. Tartalmaznak a felsőbb osztályok olvasókönyvei egyes szemelvényeket a hazai remekírók műveiből is.

Adjunk fel tanítványainknak szavalás végett költeményeket, melyek a honszerelmet dicsőítik és a hazafiúi jó tulajdonságokat kiemelik, a tespedést, viszálykodást és hazaárulást ostorozzák.

Adjon fel a tanító irálygyakorlatokul egyes eseményeket a hazai történelemből... Itt megértethető, hogy a hazafiságnak nem szóvirágokban, de tettekben kell nyilatkoznia: a spártaiak keveset beszéltek, de hazájukért annál többet tettek.

Nagy szolgálatot tesz a magyar nemzeti köznevelődésnek azon tanító is, ki idegen ajkú tanítványait vagy esetleg olyan felnőtteket is a magyar nyelv megértésére és helyes kifejezéseire megtanít, mert – megértvén nyelvünket – meg fogják érteni önzetlen hazafiúi és testvéri jó szándékainkat és törekvéseinket: szívtől szívhez meg lesz az út.

6. Természettani tárgyak.

A természettan tanítása csak annyiban hat a hazafiságra, mennyiben a természeti tárgyak és erők

megismerése Isten létére, jóságára és bölcseségére figyelmeztet, azon gondviselő Istenére, ki annyi vi-szály, annyi veszély közt nem hagyja el a magyart, s ha hitével hű marad Hozzá, nem hagyja el őt soha. A természettani ismeretek inkább a haza javá-nak előmozdítására hatnak, mert azok az ismeretek megkétszerezik földjeink termő képességét, és azok által az ipart virágzásra emelhetjük s így megsza-poríthatjuk fenntartási eszközeinket.

7. Énektanítás.

A hangtehetség az embernek veleszületett tehet-sége, Isten legszebb ajándéka.

Dalban árasztjuk ki örömünket, dalban sírjuk el bánatunkat. Hazafias ének által dicsőítjük az alvó ősök élő emlékét és ébresztjük a szunnyadó vagy lankadó honszerelmet. A vallásos énekekben felszáll fohászunk az égre, az irgalom trónusához.

A dal meglágyítja a szívet, érzőbbé teszi a ke-belt. Dallal altatnak el bölcsőnkben, génekkal kísérnek ki sírunkhoz.

Szükséges tehát, hogy a népiskola tanítsa a gyermeket dalolni, énekelni, mert mit a szó és nyelv ki nem fejezhet, kifejezi az ének.

A mint az egyházi ének a vallásos érzületet ápolja és erősíti, úgy a hazafias dalok, énekek nagy hatással vannak a hazafiúi érzelem ápolására. Egy-házi énekeink közt is találatnak énekek, melyekben az ájtatos szív segélyt, áldást kér a magyarok Iste-nétől hon, király és nemzetre; vagy Magyarhon

szentjeinek emlékét dicsőítik. Igen szép számmal vannak népénekeink, melyekben a hívő lélek Máriának, mint hazánk védasszonyának pártfogását kéri.

A hazafiúi érzés édes melege dobbantja meg a szívet, midőn halljuk az «Imádunk sz. ostya» című ének második versszakát énekelni: «Áldd meg országunkat, mi magyar hazánkat. Vezéreljed jóra a mi királyunkat.»

Szülővárosomban volt egy jómódú református vallású öreg úr, ki szent István király napján mindig eljött templomunkba, hogy – mint monda – hallja azt az ő szerinte is igen szép és gyönyörű éneket: «Ah hol vagy magyarok tündöklő csillaga» kezdetűt. Elkérte énekkönyvemet, velünk énekelt és egyes szakoknál kicsordult szeméből a köny.....

A hol megvan az a szép szokás, hogy az iskolás gyermekek maguk énekelnek a sz. mise alatt, taníttasson és énekeltessen a tanító ilyen énekeket is.

Taníttassa be a tanító a «Hymnus»-t és a «Szózat»-ot; s az iskolai ünnepélyt ezek éneklésével nyissák meg és zárják be. A «Hymnus»-ban és «Szózat»-ban egy darab történelem, hazafiúi bölcsesség, biztatás, remény, honfiúi fohász és imádság foglaltatik.

«Adjatok nekem vallásos és erkölcsös anyákat, és a társadalmat megváltoztatom» – monda Napoleon. És valóban úgy van, mert a nőnek, mint anyának nagy befolyása van a gyermekekre, a mennyiben ő annak első és a leghatékonyabb nevelője, mert mint

Beniczky Irma mondja: «A mit a nevelő elménkbe iktat, az anya szívünkbe vési». A nőnek, mint hitvesnek is nagy befolyása van a férfire, hisz a férfi tettejének leghatalmasabb ébresztője és fenntartója a hitestárs hűsége, szerelme. A nő a család lelke; ő csaknem minden emberi jólétnek és boldogságnak kútfeje. A nő tehát a családban működése által kihat az állam jólétére és boldogságára is.

Ismerjék azonban nőink is, hogy mi a hazá, s hogy e hazát nekik is szeretniök kell, mert ez nekik is édes anyjok.

A férfi a nyilvános küzdőterén és a harcok mezején áldozza életét a hazáért, a nő csak mint anya és hitestárs hat ki az ő működése által e hazá boldogítására.

Ápolja a népiskola a hazafiság érzelmét úgy, mint e szerény sorok megmutatták; legyenek nőink vallásosak és erkölcsösek: úgy beteljesedik a nagy magyar jóslata, hogy «Magyarország nem volt, de lesz» és a második ezred éven át is hangzani fog Kárpátoktól Adriáig: «Isten áldd meg a magyart.»

